

ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Issn: 1309-9302 <http://sobiad.odu.edu.tr>
Cilt: 2 Sayı: 4 Aralık 2011

BOLU HALKEVİ DERGİSİ ABANT'IN HALKBİLİM AÇISINDAN İNCELENMESİ

*“THE JOURNAL OF BOLU PEOPLE'S HOUSE ABANT IN TERMS OF
FOLKLORISTICS”*

Yeliz OKAY*

Özet

Halkevi dergileri yayımlandıkları yörenin tarihi, kültürel, edebi ve sanatsal birikimini yansıtmaları bakımından önemlidir. Bu anlamda Bolu Halkevi Dergisi, Abant da Bolu'nun tarihi, kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerini içermesi açısından dikkate değerdir. Bu yazıda Abant dergisinin Bolu halk kültürü ve inançları bağlamında yansıttıkları halkbilim açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bolu Halkevi, Abant Dergisi, Halkbilim.

Abstract

The journals of People's Houses plays an important role reflecting of the historical, cultural literary characteristics of the regions, which they were published. Thus the journal of Bolu People's House Abant is significant because of the local content of history, economy and culture of Bolu. In this article the journal Abant is studied in terms of folkloristics, folk belief and culture.

Key Words: Bolu People's House, Abant Journal, Folkloristics.

* İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi.

Giriş

Cumhuriyetin erken döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin programı doğrultusunda 1932'de kurulan Halkevleri, toplumun yeni yönetim şekli ve günlük yaşamdaki değişikliklerine uyum sağlamasına yardımcı olmanın yanında halk kültürünün tanıtılması, korunması ve yaşatılmasına da hizmet etmiştir. Bunu gerek düzenledikleri faaliyetler, kurslarla gerekse birtakım yayınlar ve dergiler aracılığı ile gerçekleştirmişlerdir.

Bu dergilerden biri de Bolu Halkevi tarafından yayımlanan ve ilk sayısı Temmuz-Ağustos 1944 tarihinde çıkan Abant Dergisidir. Derginin iç kapağında "Bolu Halkevi Dil ve Edebiyat Kolu tarafından iki ayda bir çıkarılır" ibaresi yer almaktadır.

Cumhuriyetin erken döneminde kurulan halkevlerinin bir amacı da halkçılık ilkesi doğrultusunda halk kültürüne sahip çıkmaktır. Bir anlamda mikro düzeyde halkbilim çalışmaları yaparak folklorik malzemeyi görünür, güncel ve işlevsel kılarak, geniş halk kitleleri ve halkın kültürel belleği ile bütünleşmeyi sağlamaktır. Bolu Halkevi'nin çıkarmış olduğu Abant Dergisi'nin gerek adının seçiminde (Abant, Bolu Halkevi Kültür dergisi), gerekse derginin içeriğinde Bolu ve çevresine özgü halk edebiyatı ürünlerine ve bu ürünlerle ilgili inceleme yazılarına, Bolu ve çevresi halk kahramanları ve tarihi şahsiyetlerine ilişkin yazılara ve geleneklere, bölgeye özgü ritüellere rastlanıyor olması bunun önemli bir göstergesidir.

Bolu Halkevi Kültür Dergisi: "Abant"

Sahibi ve neşriyat müdürü Mehmet Yaman olan Abant Bolu Halkevi ve Kültür Dergisi'nin ilk sayısında halkevi başkanı Rıza Gökçesu imzalı "Çıkarken" başlıklı yazıda derginin çıkış gayesi, "dergimizin vazifesi, Parti programı içinde Halkevi gayelerini dile getirmek suretiyle memleket kültürüne hizmet"¹ olarak açıklanmıştır.

Bolu Halkevi Kültür Dergisi Abant'ın içindeki yazıların halkbilim ve halk edebiyatı kapsamına giren formlarına derginin hemen hemen her sayısında rastlamak mümkündür.

¹ Rıza Gökçesu, Çıkarken, **Bolu Halkevi ve Kültür Dergisi Abant**, Sayı: 1, Cilt: 1, Temmuz-Ağustos 1944, s. 3.

Folklor çalışmaları ile tanınan (Ahmet)Talat Onay(1885-1956), dergide Bolulu Hanif'i tanıttığı bir yazısı ile yer alır.² Yazıda, bir vesikaya dayanmayan Bolulu Hanif ile ilgili bilgileri "yetmişlik muhterem bir pir olarak" tanımladığı Süreyya Efendi adlı kişiden aldığını ifade eder. Kaynak kişinin Hanif olarak iki kişiden bahsettiğini "Büyük Hanif" diye bahsettiği zatın birkaç şiirini babası Sıpgatullah Efendi'nin kütüphanesindeki mecmuadan aldıklarını belirterek³ Büyük Hanif'in, Bolulu şâir âlim ve hacı olduğunu ifade eder ki şer'i mahkeme başkâtibi iken kör müftü diye anılan şahsın melaneti neticesinde Soku köyünde Hicri 1224 'de boğdurulmuştur.

4

Büyük Hanif'e ait Birinci Hanif Divanı olarak bilinen eserin kabında Hanif'in yazısıyla "Bu Divan natamam ve pür sekamettir. Bundan başka bir Divan-ı cedit tertip olunmuştur."ifadesi yazılıdır. Eserde seksen gazel ve bir uzun hicviye bulunmaktadır. Hicviye ayrıntılı olarak incelendiğinde Bolu halk kültürünün ve sosyal yapısının o günkü durumuna ışık tuttuğu söylenebilir. Bu bağlamda eser divan edebiyatının türleri arasında terakib-i bent ve hicviye örneği olmasının yanında halkbilim ve sosyoloji açısından da bir şehrin kimliğine o dönemin özelliklerini yansıtması itibarı ile kaynaklık etmektedir.

Bolu Halkevi Dergisi Abant'ın içeriği gözden geçirildiğinde dönemin diğer halkevi dergilerinde de yer yer gözlemlendiği gibi yayımlandıkları yere dair yazıların dışında memleketin diğer vilayetlerinden haberleri içeren yazıların da bulunduğu görülür. Bu yazılar genellikle ilgili vilayetlerin mahallî ve sosyal yapılarını anlatmaktadır. Örneğin, Muharrem Doğdu'nun "Ankara Halkevinde Türk El İşlemeleri Sergisi" başlıklı yazısı Ankara Halkevinde açılan el işleme sergisinde sergilenen örtüler, havlular, bohçalar, oylar, çoraplar ve keselerle kıyafetlerin ait oldukları yüzyıllara dair Türk kültür ve medeniyeti, gelenek ve görenekleri hakkında aydınlatıcı bilgiler verir. Doğdu, sergiyi 16. asrın başlarından, 19. asrın sonlarına kadar Türk'ün dört yüz senelik el emekleri ve onun zevkinin ve sanatçılığının ifadesi olarak nitelemektedir.⁵

² Ahmet Talat Onay , "Bolu'lu Hanif" , **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1,Sayı: 1, s. 22.

³ Ahmet Talat Onay , "Bolu'lu Hanif ", **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1,Sayı: 1, s. 22.

⁴ Ahmet Talat Onay , " Bolu'lu Hanif ", **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 22.

⁵ Muharrem Doğdu, "Ankara Halkevinde: Türk El İşlemeleri Sergisi", **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 40-41.

Muharrem Doğdu, çocukluğundan kalma alışkanlığı ile bir gelinin çeyizini gezer gibi gezdiğini ifade ettiği sergide yüz senelik bir seccadenin motif ve renklerindeki cennet ve cehennemi yansıtmaya gayretini yazısında detaylandırmıştır.⁶ Yazı, Türk folklorünün el emeğine dayalı ürünlerinden oluşan sergiyi ayrıntılandırırken geleneksel el sanatlarının günlük yaşantıdaki yerini açıklığa kavuşturma gayreti içindedir.

Dergide yer alan hikâye başlığındaki yazıların içeriğinde de folklorik özelliklere rastlanır. Celal Çumralı'nın Gül Nazik adlı hikâyesinde hem Bolu ağzı ile yazılmış olması sebebiyle bölgenin söyleyiş özelliklerini hem de yazının içinde kahramanın ağzından söylediği ağıt, mani ve türkü örneklerinde halk edebiyatının sözlü ürünlerini görmek mümkündür. Bizzat Çumralı tarafından derlenerek kaleme alınan Gül Nazik hikâyesinde Emirdağ kasabasında kurtuluş savaşı sonrasında tüm yaralar sarılmış görünse de bu hikâye yürekteki yaraların hala tazeliğini koruduğunun adeta bir timsalidir.⁷

Hikâye, öykücü ile Zaynı Bibi adlı köylünün işittikleri türkü hakkında konuşmaları ile başlar. Çeşmeden gelen Zaynı Bibi'nin yaşlı gözlerini gören yazar, ona, türkünün tesiri ile mi ağlamaya başladığını sorunca türküdeki acı dolu öykü ile karşılaşır. Bahsi geçen türkü metni ise aşağıdadır.

Karanlığa koydular

Yunan geldi buldular

Kardeşim Mustafa yı

Benim için vurdular

Kalktı Yunan kolu

Dolandı sağı solu

Koyuvir Yunan gideyim

Nişanlım emmim oğlu

⁶ Muharrem Doğdu, "Ankara Halkevinde: Türk El İşlemeleri Sergisi", **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 42.

⁷ Celal Çumralı "Gül Nazik" **Abant** Nr: 1 Temmuz Ağustos 1944, ss: 48-50.

*Demir yolda toz olmaz
Bizim ilde kız olmaz
Ne ağlıyon Gl Nazik
Bizde yumuşak olmaz
Atinanın urganı
Tenli benli yorganı
Çocukları sorarsan
Balıkların kurbanı
Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Onbeşime değmeden
Oldum Yunan karısı
Atinanın üzümü
Tutmam Yunan sözünü
Çocukları atarken
Yumuverdim gözümü*

Türkünün yks şoyledir; Kurtuluş Savaşı'nda, Yunanlıların toprak, mal mülk bir yana namusa göz diken hallerinin neticesinde Gl Nazik kaçırılmış ve ırzına geçilmiştir. Gl Nazik zorla evlendirildiği bir Yunanlıdan iki çocuk sahibi olmuş ve gene zorla gtrldği Yunanistan'dan geri dönerken de bu çocukları denize atmıştır. Gl Nazik'e âşık olan genç ise dağlara kaçmış, yakınlarına inme inmiştir.⁸ Gl Nazik'in acı hikâyesini anlatan türkü Kurtuluş Savaşı'nda yaşananların yüreklere bıraktığı izleri anlatması açısından kayda değer bir örnektir.

Abant Dergisi'nin yazarlarından Ahmet Talat Onay (1922 Bolu Maarif Müdürü ve sonraki yıllarda Çankırı Mebusu) "Bolu Hatıraları" adlı köşesinde Bolu destanlarına, isimlerini belirtmek suretiyle yer vermiştir.⁹ Onay, tarihin yardımcı kaynakları olarak grdği halk türküleri ve destanlarından Bolu'ya ait olanlarına avukat arkadaşı Saib ve binbaşı emeklisi Tahsin Beyler sayesinde ulaştığını aktardığı yazısında, Yusuf Paşa

⁸ Celal Çumralı "Gl Nazik" **Abant** Nr: 1 Temmuz Ağustos 1944 ss. 48-50.

⁹ Ahmet Talat Onay, Bolu Destanları, **Abant**, Cilt. 1, Sayı: 2, Eylül Birinciteşrin 1944, ss. 14-17.

Destanı, Bolulu Ahmet Paşa Destanı, Mudurnu Yangını Destanı, Devrek kazasının Adatepe köyünde Peygamberlik ilan eden âsi kadının ihtilal hareketine ve bu hareketi idare eden Şair Efendiye, Bolu eşrafından kimlerden yardım gördüğüne ihtilalcilerin tepkilerine dair destan, bahsettiği destanlardır. Ayrıca Bolu beylerinin özel saz şairlerinin iki bey arasında mukayeseli destanlarını da varlığından haberdar olduğu destanların arasında saymaktadır. Yazar bunlardan başka öğretmenler ve Bolu'nun önde gelenlerinin desteği ile birçok türkü ve destanı da derlediğini belirtmektedir.¹⁰

Bolu'da musikiye ilgi bağlamında kadın eğlencelerini konu ettiği yazısında Ahmet Talat Onay, halkbilimin konu başlıklarından biri olan eğlence yaşamına ilişkin Bolu'da her hafta Salı günleri Ilıcaların Bolu hanımlarının eğlence ve bir araya gelme mekânları olduğunu ifade eder. Kadınların süslü ve tenteli öküz arabaları ile adeta Florya ve Yalova sahillerine giden İstanbul hanımları gibi Ilıcaya gitme heveslerini şu cümlelerle anlatır: " Kim bilir kaç kadın ve kız bu araba ile Ilıcaya gitmek arzusuyla yatmış, kıvranmıştır. İşte bu Ilıca âlemlerine iştirak eden genç kadınların ut ve şarkı sesleri Seben Dağlarına çarpar, aksi Bolu Hisarından duyulur gibi olurdu. Bu dağın eteklerindeki çamlarda acaba billur ses ve kahkahaların eseri var mı? Yoksa dallar arasından bir meltem gibi süzülüp gaip mi oldu?"¹¹ Aynı yazıda Onay, Bolu'nun halk türküleri bakımından da zengin bir kültürü olduğunu vurgulayarak halk edebiyatının sözlü ürünlerinden türkünün gerek okullarda gerekse meşk ortamlarında icra edilmesinin gereğini vurgulamaktadır. Abant'ın aynı sayısında Emin Barın'ın(1913-1987) "Türklerde Yazı (Hattatlık)" başlıklı yazısı; Türklerde hattatlık, cilt ve tezhib sanatlarının varoluşunu ve nedenlerini irdelemesi bakımından dikkati çekmektedir.¹²

Dergide yine Boluya özgü folklor denemelerine yer verilmiş olup bunlardan dikkate değer olan iki ve üçüncü sayılardaki "Gerede'de Folklor Denemeleri" köşesinde yazılmış olan "Sohbet" geleneğinin anlatıldığı yazıdır.¹³ Derginin üçüncü sayısında köşenin başlığının hemen altında

¹⁰ Ahmet Talat Onay, Bolu Destanları, **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 17.

¹¹ Ahmet Talat Onay, Musiki Sohbetleri, **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 22.

¹² Emin Barın, "Türklerde Yazı (Hattatlık)", **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 34.

¹³ Gerede Folklor Denemeleri: "Sohbet", **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 55.

okuyucuya not şeklinde bir özür yazısı yer almaktadır. Bu, sohbet yazısının bölümler halinde dergide yayınlanması kararlaştırıldıktan sonra üçüncü sayıya girecek yazının ikinci sayıya girdiğine ilişkin bir özür yazısıdır

Hayrettin Yalçın'ın sohbet geleneğini anlattığı yazısının girişi hem yazarın amacını hem de halkbilim çalışmalarının önemine ilişkin bakış açısının dünü ve bu gününü sentezleyebilmek açısından oldukça manidardır. "Memleket folkloru emek verecek, kafa yoracak değer ve ehemmiyette kapalı kalmış, üzeri ihmal örtüsü ile örtülmüş milli bir hazinemizdir. Ben bu hazinenin değerlerinden bir zerreyi belki meydana çıkarabilirim ümidiyle bir amelelik yapmaya yeltendim. Doğup büyüdüğüm Gerede'nin çocukluk çağında büyüklerden merakla dinlediğim, görmek ve öğrenmek hevesiyle daha o zaman bende bir araştırma arzusunu doğuran halka halk dili ve halk zevki ile hitap eden sohbet âlemini folklor bakımından gözden geçirmek istiyorum".¹⁴ cümleleri ile yazısına başlayan Yalçın amacını ve halkbilime katkı yapma arzusunun kaynağını ifade ettikten sonra Sohbet derneğinin, geleneğinin tarihi, maksatları, kuruluşu hakkında bilgiler verir.

Yazar'ın aktardığına göre Gerede'de "Sohbet" derneğinin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Yalçın, seksen, yüz yaşındaki yaşlıların bu âdetin babalarından kaldığını söylediklerini ancak yazılı olarak herhangi bir kaynaktan tarihine rastlanmadığını Gerede'de birkaç yüzyıllık bir geçmişi olduğunu ifade etmektedir.¹⁵

Sohbet geleneğinin nedenleri ve amaçları, kış mevsiminin uzun ve zor geçmesinin insanların bunalmasına sebep olması ve meşguliyet arayışı, ergenliği geçmiş delikanlıların bir nevi toplumsal kuralları ve davranış kalıplarını öğrenmeleri yani kültürel kalıtım yoluyla terbiye edilmelerini sağlamak, yazarın ifadesi ile "delikanlılığa geçmiş gençlere ya da yeni gireceklere cemiyet hayatında lazım olacak bilgileri, muaşeret usullerini öğretmek, mert ve olgun bir erkek yetiştirmek için bir terbiye ocağı kurmak", ekonomik bakımdan esnaf cemiyetlerine bağlı olanları içtimai bakımdan da bir ocağa bağlamak¹⁶ şeklinde sıralanır

¹⁴ Hayrettin Yalçın, "Gerede Folklor Denemeleri: Sohbet", **Abant**, N: 2, Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 57-58.

¹⁵ Hayrettin Yalçın, "Gerede Folklor Denemeleri: Sohbet", **Abant**, N: 3 Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 24.

¹⁶ Hayrettin Yalçın, "Gerede Folklor Denemeleri: Sohbet", **Abant**, N: 3 Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 24-25.

Bu noktadan hareketle halkbilimin ve sosyolojinin disiplinlerarası denilebilecek bir bakış açısıyla önemli araştırma konularından olan eğlence, dernek ve törenlerin toplumsal işlevinin hatta bireyi toplumsallaştırma ve kültürel mirası, davranış kalıplarını aktarma gibi bir niteliğinin olduğu söylenebilir. Yazarın bu niteliği ifade ederken kullandığı terminoloji ve verdiği örnek bu bağlamda dikkate değerdir: “(.)mert ve olgun bir erkek yetiştirmek için bir **terbiye ocağı** kurmak .Öyle bir ocak ki derli toplu, âhenkli ve şerefli. Bu bakımdan sohbet âlemleri birer gençlik teşkilatı manzarası arzederler. Bu ocaktan yetişen genç emsali arasında üstün, ocaktan kovulan gençse ahlaksız sayılırdı.” Burada belirtilen ocak, yasal sınırları olmayan, müeyyideleri yazılı olarak belirtilmemiş gayri resmî, geleneklerin ve tekrarlanan törensel edimlerin varlığı ile toplumsal yapıda etkisi olan kurumdur. Bir olumsuz davranışın görülmesi halinde müeyyide kişinin grubun dışına itilmesi / dışlanması hatta grubu da aşarak kişinin ticarî ve sosyal hayatına da yansıtılarak toplumsal izolasyonuna kadar gider. Sohbetin başında ibretlik bir durumun tekrarı mahiyetinde sohbeti terkeden Ali adındaki zata söylenen şarkı bu yaptırım gücünün sohbet esnasında vurgulanmasına örnek olarak verilebilir;

“Ali'nin yanar lambası aman aman....

Alnında kara damgası

Hacı yakup sohbet babası, aman aman...

Yemeyiz böyle sohbeti

Çekmeyiz böyle mihneti....”

Yalçın'ın sohbet geleneğinin sürdüğü yerlerde kullanılan bir söz olduğunu ifade ettiği “erkek evlat ocak yakar” sözünün her kısım başında sohbeti kurmak isteyen gençlerin harekete geçmeleri anlamına geldiğini vurgular. Sohbeti kurma aşamasında gençleri kış mevsimi başlamadan evvel saygı duydukları ve otoritesini kabul ettikleri eski sohbetçilerden bir yaşlıyı kendilerine baş seçerler. Buna “başeski” seçimi denir. Başeski de yardımcı anlamına gelen iri, güçlü, kuvvetli birini kendine “Çavuş” seçer. Çavuş, başeskinin bir anlamda icra organıdır. Başeski ve çavuş seçimi ile idare kurulmuş olur. Başeski bir gün tayin ederek gençlerle toplantı düzenler. Sohbete katılacak sohbetçilerin çarşıda gideceği kahveyi, sohbetin haftanın hangi gününde başlayacağını, kaç hafta süreceğini, kimlerin evinde sohbete gidileceğini, sohbetin masraf işlerinin nasıl ve kimlerce idare edileceğini belirledikten sonra manevî olarak sohbetçiler birbirlerini kardeş ve sırdaş sayarlar. Aralarındaki çatışma ve çekişmeli

durumlar başeski huzurunda kardeşçe halledilir. Sohbet genelde haftanın pazar kurulan gününün akşamı (Cumartesi) olur.

Sohbet, erkeklerin bir araya gelerek geleneksel oyunlar oynadıkları bir tür ev toplantıdır. Sohbetçilerin toplanacağı ev, mekan ve zaman bir hafta önceden kararlaştırılır ve sohbet evine bir usul dâhilinde gidilir. Sohbetçiler, başeski, çalgıcılar (saz, dümbelek, darbuka, zilli maşa), kıdemli sohbetçiler, genç sohbetçiler sırasıyla sohbet evine giderken sohbet peşrevi denen bir parçayı çalarak eve girerler ve eve gidiş sırasına uygun olarak bir yarım daire halinde sıralanarak otururlar. Yarım dairenin tam ortasında başeski, solunda sazcular ve şarkıcılar, sağında kıdemlerine göre sohbetçiler sıralanarak oturur. Başeski tarafından ev sahibine yardımcı iki genç seçilir ve kahveler içildikten sonra sohbet başlar.

Sohbet, başeski ile yardımcısı çavuş arasındaki konuşma ile başlar; Başeski, çavuşa seslenir. Çavuş başeskiye “ Buyur Bey” diyerek cevap verdikten sonra başeski, (havlu ya da buna benzer bir şeyin burulması ile yapılan duvarda asılı duran turayı işaret ederek) “şu turayı ver!..” der. Çavuş, turayı vererek başeski önünde diz çöker, elini açar. Başeski çavuşun eline tek tek vurarak aşağıdaki kalıp ifadeyi söyler;

“Camileri,meyhaneleri kapa, yalnız hastaseyri olursa bir tane kalsın. Dokuz köyü de bir merkebe bindir. Kuyruklarını ellerine ver gütsünler bakalım.”. Bunun üzerine çavuş mühür adı verilen aşığı herkese attırır. Bu sırada başeski kabahatli ve noksan gördüğü herkesi cezalandırma fırsatı bulur. Biri mührü atınca başeski kabahati vardır getir huzura diyerek çavuştan kişiyi getirmesini ister. Çavuş adamı huzura çıkarınca, başeski adama niye geldiğini sorar ve adamın “istemişsiniz” demesine karşılık “istettikse kabahat mı ettik” der ve adama hakkını verir, diyerek eline ayağına tura ile vurdurur. Tura atışı bir kişinin aşığı düz düşürene dek atmasına kadar sürer. Bu kez aşığı düz atan huzura getirilir ve başeski adamın önünde aşığı atar, eğer düz gelmezse aşık başeskiliğin mübarek olsun, diye adama başeskiliği devreder. Eğer başeski fena ise yeni başeski seçimi yapılmış olur. Değilse başeski namzeti hakkından vazgeçerek ve bütün sohbetçilerin reyini alarak başeskiyi yine yerine oturtur. Ve eğlence başlar.

İlk oyun “Dömbek” oyunu denen hareketli ve şarkılı bir ortaoyundur. Bu oyuna dâhil olanlar kollarını sıvarlar, başta sazlar şarkıcılar olmak üzere sıraya dizilip evin içinde sohbet şarkısının ara namesini çalarak üç defa dönerler. Bu dönüş sırasında evsahibi üzerinde mum yanan bir iskemleyi ortaya koyar. Dömbekçiler iskemlenin çevresinde dönerek şu şarkıyı söylerler;

*“ Sohbetçi çarşıdan aştı aman aman
Alinin tedbiri şaştı aman aman
Seyite bıraktı kaçtı aman aman
Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti
Alinin yanar lambası aman aman
Alında kara damgası aman aman
Hacı Yakup sohbet babası aman aman
Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti
Alinin peşkiri kara aman aman
Karadağlı istiyor para aman aman
Gayrı sen sohbetçi ara aman aman
Yemeyiz böyle sohbeti
Çekmeyiz böyle mihneti”*

Sohbetçi kendi kahvesinden başkasına gidemez. Kahve adeta onların klübüdür ve reisi de başeskidir. Kahvede herşey düzenlidir ve gürültü olmamasına özen gösterilir. Arada kahvede çalgılı eğlenceler düzenlenir. Maniler ve koşmalar okunur. Aşık atışmaları olur. Gençlere saz ve söz öğretilir. Sohbetçi sohbe ve kahveye alkollü gelemez ve misafir de getiremez.

Yukarıda ayrıntıları ile anlatılan Bolu'nun Gerede kazasına ait bir tür ortaoyunu olarak da adlandırabilecek oyun, halk kültüründe var olan ve modern toplum süreciyle beraber yitirilen eğlence anlayışının güzel bir örneğidir. Ortaoyunu niteliği taşımasının yanısıra oyunda kullanılan aşık, mühür veya tura eğlence araçları bağlamında folklorik nitelik de taşımaktadır.

Aynı bölümde sohbet ardından yine Gerede'ye ait bir türkü örneği verilmiştir. Amman türküsü adlı türkünün formu, anomin halk edebiyatı türü olan türkü formunun özelliklerine uygundur.

Amman Türküsü

Dağdan kestim bir değnek ay oğul

Şalvarı benek benek ay oğul

Şalvar mintan bir örnek ay oğul

Amman'ı bilir misin ay oğul

Gel dersem gelir misin ay oğul

Gerede'nin evleri ay oğul

Eğri büğrü yolları ay oğul

Kardan beyaz kolları ay oğul

Amman'ı bilir misin ay oğul

Gel dersem gelir misin ay oğul

Kaynarların düzünü ay oğul

Çiğdem sarmış yüzünü ay oğul

Göremedim gözünü ay oğul

Amman'ı bilir misin ay oğul

*Gel dersem gelir misin ay oğul*¹⁷

Abant dergisinin aynı sayısında İhsan Alpman'ın "Yeniçağ Düğünleri" başlıklı yazısında¹⁸ yazar tarafından orijinal bulunan Yeniçağ düğün geleneklerine, evlenme törenini aşamalar halinde sıralarken değinilmiş ve halkbilim açısından oldukça başarılı, gözleme dayalı bir saha çalışması ortaya konulmuştur. Buna göre Yeniçağ'da evlilik töreni, dünür gitme, söz verme, şerbet içme, nişan ve düğün aşamalarını içerir ve her aşama belli ritüeller ve folklorik özellikler barındırır.

Dünür gitme aşamasında evlenecek ya da evlendirilecek gençlerin aralarında genelde kadın olan ve kız evi ile oğlan evi arasında söz alıp verilmesini ve anlaşmalarını sağlayan bir elçi bulunur. Kızın ailesi kızı vermeye niyetliyse kızın babasının iyi görüştüğü kişilerden birkaçı kız evine dünür gönderilir. İlk gidişte kız babası kızını vermek niyetinde ise "*vakti iki edelim, düşünelim taşınalım*" der ve ikinci ya da üçüncü gidişte söz verilip *şerbet günü* kararlaştırılır. Bundan beş altı gün sonra kız evine

¹⁷ "Amman Türküsü" **Abant**, N: 2, Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss: 58-59.

¹⁸ İhsan Alpman, "Yeniçağ Düğünleri" **Abant**, N: 2, Eylül-Birinci Teşrin 1944, s: 59.

kadınlardan oluşan bir grup dünür gider. Bunların içinden oğlan evine en yakın yaşlı kadın; “ *Aşağı mahalleden aşı geldi , biz hayırlı bir işe geldik. Allah’ın emri üzere, kitabın kavli üzere kızınızı oğlumuza münasip gördük siz nedersiniz?* ” der. Kız tarafı da; “ *Pek âlâ, pek münasip, Allah tamamına erdirsin, dirlik düzenlik versin.*” cevabını verirler. Misafirlere gelin kız şerbet ikram eder. Damada verilmek üzere de bir “ *çevre* ” verilir.

Kadınların dünürlüğünden bir iki gün sonra erkeklerin kendi aralarında dünürlük yapmaları için camide toplanmaları söz konusudur. Camide dünürlükten sonra hoca bir kaç dua yapar. Duanın ardından camide bulunanlara şerbet veya birer külah şeker dağıtılır. Oğlan evinden kız evine ağız tadı olarak şeker, üzüm, fındık gönderilir ki buna *çerez* denir. Kız evi gelen çerezi “*darısı başınıza*” manasında, kızı olan diğer evlere dağıtır.

Bundan bir hafta sonra *boy dileme* adı verilen nişan töreni yapılır. Yine bir kadın toplantısı olan nişan töreninde sesi güzel olan iki kadın gelinin iki yanında ilahi söyleyerek gelini kaynanasına doğru bir kumaşın üzerinden yürütürler. Gelin kaynanasının elini öper. Bundan sonra gelini bir yastık üzerine oturturlar. Elçi kadın ayağa kalkar gelin kızın tepesine dikilir. Kaynana koynundan ipekli bir üstlük ve bir çikın çıkarır. Üslüğü elçi kadına verir o da “*Peygamber cenna Muhammeden selavat kaynananın*” diyerek gelin kızın başına üstlüğü örter. Erkek tarafı akrabalar kıza sırayla takı takarlar. Gelin kız el öper. Biraz eğlenceden sonra iki aile yalnız kalır. İki taraf bir müddet tayin eder. O zaman gelince iki taraf birer “*düğün okuyucusu*” çıkarıp tanıdıkları düğüne davet ederler. Bu okuyucular gittikleri yerleri “bu akşam kına vurmağa, yarın kız hamamına, öbür gün baş örmeğe, akşamına kızları kınaya, sabahı gelin almaya” çağırır.

Kına vurma’da gelin kız ortaya bir yastık üstüne oturtulur. Ellerinde mum dikilmiş şamdanlar bulunan iki kadın ilahiler söylerler. Bir kadın gelip gelin kızın başına kına koyar. Bu kız evinde bu akşam yas var demektir ve eğlence olmaz. Kına koyulur koyulmaz kadınlar dağılırlar.

Ertesi gün köyün bütün kızları kız evine toplanır. Oyun oynandıktan sonra damat evinin önünden dolanarak hamama gidilir. Hamamda türkü ve ilahilerle gelin kıza kına yakılıp eğlence yapılır.

Hamamın ertesi günü gelin kızın saçının komşu kadınlarca simlerle örüldüğü *baş örme* yapılır. Baş örmeye kadınlar ve kızlar türkü söyleyip, eğlenirler. Damat evinden kız evine tel ve kağıtlarla süslenmiş, mumlar

dikilmiş biri oğlan akrabalarından iki kişi önde diğer gençler arkada def, zil, maşa çalıp şarkı söyleyerek kına getirirler.¹⁹

Baş örmeden sonra törenin gelin alma ve düğün aşamaları gelmektedir ancak yazının son cümlesinde şarkı ve türkülere örnekler verileceği ifade edildikten ve diğer evrelerin anlatılacağı anlaşıldıktan sonra yazının devamı yer almamaktadır. O nedenle mevcut bölüm dışında kalan bölüme burada yer verme imkânı bulunmamaktadır. Ancak yazıdan bir Yeniçağ düğün örneğinden yola çıkarak düğün törenine ilişkin evreleri ve bu evrelerin folklorik özelliklerini ayrıntılı bir biçimde çıkarma olanağı olmuştur.

Talat Onay'ın, *Bolu Hatıraları* adlı köşesinde zaman zaman bazı yerel şahsiyetlerden bahsettiği derginin hemen hemen tüm sayılarında görülmektedir. Bu yazılar Bolu'nun hatırı sayılır kişilerinin özelliklerini ve onlarla ilgili anıları içermektedir. İçerikte şahısların anlattığı fıkralar ve kullandıkları yöreye özgü ifadelerde folklorik unsurlar dikkati çektiği kadar dönemin sosyal yapısı hakkında da zihinlerde fotoğraflar şekillenmektedir. Bunlara dördüncü sayıdaki *Allame Efendi*, beşinci sayıdaki *Osman Bey*, yedinci sayıdaki *Vehbi Efendi* örnek olarak gösterilebilir.

Derginin altıncı sayısında halkbilim ürünlerine bir örnek olarak manzum bir destan olan Oğuzlama'dan *Yuğ* başlıklı bir parça şu açıklamayla verilmiştir, "oğuzlama= oğuzname ilk iki cildi Dil Kurumu tarafından yayınlanacak olan on bin mısralı Türk Destanıdır. İlimize bağlı Akçakoca ilçesinin Beyveren köyünde yazılmıştır"²⁰.

Abant'ın sekizinci sayısında Dil-Edebiyat-Sosyoloji köşesinde Vahap Tunçer, halkevlerinin açılışının 14. Yıldönümü olması sebebiyle düzenlenen gecede Aşık Dertli'yi Bolu'nun halk şairi olması sebebiyle andıklarını yazmıştır. Yazıda Âşık Dertli ile ilgili bilgiler ve koşma örneklerine de yer verilmiştir.

Âşık Dertli'nin ailesi ve çocuklarını geçindirmek için gurbete çıktığını ancak onlardan haber alamadığı için çektiği acıyı ifade ettiği bu koşmalara bir örnek aşağıda verilmiştir.

"Dertli gurbet elde kaldı bir hemta,

¹⁹ İhsan Alpman, "Yeniçağ Düğünleri", **Abant**, N: 2 Eylül-Birinci Teşrin 1944, s. 60.

²⁰ Abant, "(OĞUZLAMA)dan : YUĞ" , **Abant** , Sayı 6, Kasım-Aralık 1945, s. 28.

Görünmez gözüne cehver-i yekta

Ricam budur sana Hazreti Mevla

Nasip et bize vilayetimizi”²¹

Derginin dokuzuncu sayısında Hayrettin Yalçın, Gerede’de düğün adetlerinden kına gecesini anlatmıştır.²² Yalçın, Gerede kına gecesini âdetlerini halk bilgisi yönünden incelediğini belirtirken hem âdetleri hem de ilgili şarkı, türkü ve mani örneklerini vermiştir. Kına vurma merasimi adı verilen tören, Gerede’de Çarşamba günü ya da gecesini kız evinde yapılmaktadır. Kına gecesinin sabahında gelin kız, arkadaşları ile çamaşır yıkamaya gider dere veya pınar başında türküler söylenip gelin, başka köye gelin olacaksa arkadaşları ile vedalaşır. Çamaşırdan sonra kız evi, komşularını “*pala örtmesine buyrun*” diyerek evlerine davet eder. Kız süslenir, bir tarafına yeni bir gelin bir tarafına genç bir kız geçer. İki rekât namaz kılınır ve ardından misafirlerin bulunduğu odaya geçerler. Sağdıç denilen yeni evli kadının elinde bir beyaz örtü bulunur. Örtüyü üç defa odada yan yana oturan genç kızların üzerine örter. Onlar ise her defasında örtüyü açarlar. Bunun üzerine sağdıç örtmeyi gelin kızın beline dolar ve odadaki kızlarla gelin kızın etrafında üç kez aşağıda yazan şarkıyı söyleyerek dönerler.

“Gelinin adı Ezme,

Eveden eve çok gezme

Kırdan koğu getiripte

Evin diriliğini bozma

Yatağı pattak atma

Erkenden hiç yatma

Bak kaynanan duymasın

El aleme yaymasın

Elin gelin olursa

Açılır köşe bucak

Gelin gelim olmazsa

²¹ Vahap Tunçer, “Aşık Dertli”, **Abant**, Sayı: 8, Mart-Nisan 1946, Cilt. 2, s. 16.

²² Hayrettin Yalçın, “Gerede’de Düğün Adetlerinden Kına Gecesi”, **Abant**, Sayı: 9, Mayıs –Haziran , 1946, Cilt. 2, s. 6.

İşte ip, işte nacak"²³

Kına gecesinde, kız evi oğlan evinin öğleden sonra yolladığı helvalarla istediği komşu ve akrabasını kınaya davet eder. Akşam yemeğinden sonra oğlan evi toplu halde kız evine gider. Kız evinin getirdiği çalgıcı kadın her oynayanın haline göre türkü söyleyerek herkesi oynatır. Bekâr oğulları olan anneler kız beğenirler. Nişanlı kızların kayınvalideleri de gelinlerinin başından para saçar. Kına gecesinde söylenen türkülerden birer parça şu şekilde örneklendirilebilir:

"Mercimek ekim kil kile

Ölçerim sile sile aman aman

Yar kapımdan girerken

Kalkarım güle güle aman aman"

Bir diğer örnek Çiğdem Türküsi ,

"Çiğdem sarı ben sarı da yar yar

Çiğdeme konmuş bir arı of

Beni yardan ayıran da yar yar

Şu sokakta bir karı of"

Bu oyun faslından sonra bekâr arkadaşları gelini ortalarına alarak ellerinde pullu yemenilerle, yemeni oyunu türküsü eşliğinde yemeni oynarlar,

"Al yemenim turalıdır

Sevdiğim buralıdır

Geçme de yanımdan güzel

Aman yüreğim yaralıdır

Aman eşim aman aman

Baygınım of of of..."²⁴

²³ Hayrettin Yalçın, "Gerde'de Düğün Adetlerinden Kına Gecesi", **Abant**, Sayı: 9, Mayıs – Haziran, 1946, Cilt. 2, s. 7.

²⁴ Hayrettin Yalçın, "Gerde'de Düğün Adetlerinden Kına Gecesi", **Abant**, Sayı: 9, Mayıs –Haziran, 1946, Cilt 2 s. 8.

Kına gecesi, oğlan evinin gönderdiği çerezler yendikten sonra misafirler dağılır. Yakın akraba, komşu ve oğlan evinden misafirler oğlan evinin getirdiği kınayı hazırlarlar. Gelin kız kibleye dönerek sandalyeye oturtulur. Ellerine kına konur. Başına siyah örtü örterler. Ve kına türküsü söyleyerek kızın etrafında dönerler. Gelini ağlatmak âdettendir. Fikir vermesi açısından türkünün bir bölümü aşağıdadır.

“Tuzlukları tuzsuz kodun

Koca evi ıssız kodun

Sen ananı kızsız kodun

Gelinim kınan al olsun

Bunda dirliğin bal olsun.....”²⁵

Derginin on ikinci sayısında Dil ve Edebiyat başlığı altında Geredeli Âşık Figâni'nin Manzum Şikâyet Dilekçesi adlı makaleyi Şadi Varlık kaleme almıştır.²⁶ Makalede önce Figâni ile ilgili bilgi veren Varlık, kanun ve adaletin ne derece önemli olduğunu vurgulamak için konuyu ele aldığını belirtmiştir. Kısaca, dilekçeyi Figâni'nin Karadeniz Ereğlisi'nde bir davette yaşadığı tatsız ve haksız darp olayının ardından kaleme aldığını ve hakkını zorla aldığını yazmıştır.

Altı tane altılıktan meydana gelen dilekçenin bütünü hakkında fikir vermesi açısından iki kısım aşağıya alınmıştır;

“Mecalisi Bolu davama bakmadı, bakılmaz hâlâ

Kocattı on iki mahtır süündürdü beni âlâ

Rızayı hak için muhbirlerin hâzır iken bu gün

Huzuru devletinde eylerim feryad ü vaveylâ

Benim davamı fasleyle nizamen hasbetenlillah

Bihakkın sure-i İna fethna bâe Bismillah

Size bizden dua sizden ata lütfu inayettir

Selamet isterim derdim hikâyettir, şikâyettir

Ne emreyler isen emrin göz üstünde adâlettir

²⁵ Hayrettin Yalçın, “Gerede’de Düğün Adetlerinden Kına Gecesi” **Abant**, Sayı: 9, Mayıs –Haziran, 1946, Cilt. 2, s. 8.

²⁶ Şadi Varlık, “Gerede’li Âşık Figani’nin Manzum Şikâyet Dilekçesi”, **Abant**, Sayı: 12 Kasım Aralık 1946 ss: 6-7.

Fiğânî âciz ednayım işim emre itaattir

Benim davamı fasleyle nizamen hasbetenlillah

Bihakkın sure-i İnna fethna bâe Bismillah.....”

Abant Dergisinde Talat Onay'ın Bolu Hatıraları adlı köşesinde yazdığı "Bir Âdet" başlığındaki yazısında "Ateş gecesi" âdeti anlatılmıştır. Bahar akşamı çocukların sokaklarda ateş yakarak yetişkinlerle beraber ateşten atladıklarını, ateş gecesinden bir hafta önce çocukların kapı kapı dolaşıp eski sepet ve hasır parçalarını ateş gecesinde yakmak için topladıklarını anlatırken, sabah ev sahibi kalkmadan kapısına kül döken kadının evinde tahta kurusu pire olmayacağına ateşten atlayarak günahlardan arınacaklarına inanıldığını da belirtmiştir.²⁷

Sonuç

Bolu Halkevi Dergisi Abant, döneminde çıkan diğer halkevi dergileri gibi içeriğinde yerel unsurları barındırmaktadır. Halkevi dergileri bu anlamda çıkarıldığı bölgenin halk kültürüne ışık tutarken bugünün halkbilim ve sosyoloji araştırmacılarına da değeri tartışılmayacak bir kaynak niteliği taşımaktadırlar. *Abant* dergisi, Bolu'nun coğrafyasına, tarihine, sosyal yapısına ve halk kültürüne dair bilgiler vermesinin yanında halkevinin etkinliklerini de duyurmaktadır. Bu etkinlikler de mahalli özellikler göstermektedir. Yerel kültür ile yenileşme hareketlerini bütünleştirerek yaygınlaşmasına aracılık eden halkevlerinin yayın organı olan dergiler, memleket kültürüne uzun soluklu hizmet etmiş olup günümüz bilimsel çalışmalarında dönemin çok yönlü değerlendirilmesini sağlayan birincil kaynak olarak yer almışlardır. Bu anlamda Abant Dergisi örneğinde üzerinde önemle durulması gereken nokta ise derginin içeriğinin sadece tek bir disipline değil tarih, antropoloji, sosyoloji, halkbilim, halk edebiyatı gibi birden çok disipline kaynaklık etmesidir.

KAYNAKÇA

Abant, "(OĞUZLAMA)dan : YUĞ", *Abant*, Sayı 6, Kasım-Aralık 1945, s. 28.

Alpman, İhsan, "Yeniçağ Düğünleri" *Abant*, N: 2, Eylül-Birinci Teşrin 1944, s: 59.

Barın, Emin, "Türklerde Yazı (Hattatlık)", *Abant*, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 34.

Çumralı, Celal, "Gül Nazik" *Abant* Nr: 1 Temmuz Ağustos 1944 ss. 48-50.

²⁷ Ahmet Talat Onay , Dertli Saip, Bolu Hatıraları, "Bir Âdet" , *Abant*, No: 12 Kasım –Aralık, 1946, ss. 19-23.

- Doğdu, Muharrem, "Ankara Halkevinde: Türk El İşlemeleri Sergisi", **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 40-41.
- Gerede Folklor Denemeleri: "Sohbet", **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 55.
- Gökçesu, Rıza, "Çıkarken", **Bolu Halkevi ve Kültür Dergisi Abant**, Sayı: 1, Cilt: 1, Temmuz-Ağustos 1944, s. 3.
- Onay, Ahmet Talat, "Bolu'lu Hanif" , **Abant**, Temmuz-Ağustos 1944, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 22.
- Onay, Ahmet Talat, Bolu Destanları, **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 17.
- Onay, Ahmet Talat, Musiki Sohbetleri, **Abant**, Cilt 1, Sayı. 2, Eylül Birinciteşrin 1944, s. 22.
- Onay, Ahmet Talat, Dertli Saip, Bolu Hatıraları, "Bir Âdet" , Abant, No: 12 Kasım -Aralık, 1946, ss. 19-23.
- Tunçer, Vahap, "Âşık Dertli", **Abant**, Sayı: 8, Mart-Nisan 1946, Cilt. 2, s. 16.
- Varlık, Şadi, "Gerede'li Âşık Figani'nin Manzum Şikâyet Dilekçesi", **Abant**, Sayı: 12 Kasım Aralık 1946 ss: 6-7.
- Yalçın, Hayrettin, "Gerede Folklor Denemeleri: Sohbet", **Abant**, N: 2, Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 57-58.
- Yalçın, Hayrettin, "Gerede Folklor Denemeleri: Sohbet", **Abant**, N: 3 Eylül-Birinci Teşrin 1944, ss. 24.
- Yalçın, Hayrettin, "Gerede'de Düğün Adetlerinden Kına Gecesi" **Abant**, Sayı: 9, Mayıs - Haziran, 1946, Cilt. 2, s. 8.